

ETINIAI SOCIALINIO DARBO ORIENTYRAI

Doc., habil. dr. Rimantas Tidikis

Lietuvos teisės universitetas, Socialinio darbo fakultetas, Socialinio darbo ir edukologijos katedra
Ateities g. 20, 2057 Vilnius
Telefonas 71 45 92
Elektroninis paštas sdk@ltu.lt

Pateikta 2001 m. lapkričio 15 d.

Parengta spausdinti 2002 m. balandžio 29 d.

*Recenzavo Lietuvos teisės universiteto Valstybinio valdymo fakulteto Filosofijos katedros vedėjas
prof. habil. dr. Bronius Kuzmickas ir Vilniaus pedagoginio universiteto Pedagogikos psichologijos fakulteto
Socialinės pedagogikos katedros vedėja doc. dr. Giedrė Kvieskienė*

Santrauka

Straipsnyje nagrinėjami socialinio darbuotojo etiniai orientyrai ir principai, kuriais vadovaujantis galima pasiekti veiksmingesnių socialinio darbo rezultatų, užtikrinti glaudesnę sąveiką su klientais, siekti geresnio abipusio pasitikėjimo ir supratimo.

Aptariama Tarptautinės socialinių darbuotojų federacijos priimta Socialinio darbo etinių principų deklaracija ir Lietuvos socialinių darbuotojų asociacijos parengtas Lietuvos socialinių darbuotojų etikos kodeksas. Išanalizavus šiuos dokumentus daroma išvada, kad jie yra nukreipti deontologine kryptimi, t. y. į socialinio darbuotojo veiklos priedermes. Straipsnyje bandoma atskleisti dar neišnagrinėtus akseologinius, t. y. vertybinius socialinio darbo aspektus ir juos atspindinčius etinius principus.

Straipsnyje aptariami žmoniškumo, meilės ir atjautos, altruizmo, lygateisiškumo, tolerancijos ir pagarbos principai, jų esmė, taikymo reikalavimai, palankios sąlygos socialinio darbo subjektų saviraiškai, klientų žmogiškųjų galimybių įgyvendinimui.

Siekiant pagerinti socialinio darbo veiksmingumą normatyviniai etiniai reikalavimai papildomi doroviniais vertybiniais orientyrais.

Žmoniškumas – tai gebėjimas dalyvauti kitų žmonių likimuose.

I. Kantas

Socialinio darbo etika yra daugiau ar mažiau savarankiška profesinės etikos sritis, nagrinėjanti socialinio darbo dorovės turinį, aiškinanti žmogiškosios moralės principų įgyvendinimo specifiką socialinio gyventojų aptarnavimo sferoje, taip pat pagrindžianti socialinių darbuotojų veiklos ir jų santykių su klientais etinius orientyrus, principus, priedermes ir funkcijas.

Taigi socialinio darbo turinys ir procesas praturtinamas dorovinėmis vertybėmis, užtikrina bendravimo santykių veiksmingumą, kelia socialiniams darbuotojams sėkmingo poveikio reikalavimus ir priedermes, įgyvendina ir įtvirtina bendravimo kultūrą, formuoja klientų dorovines orientacijas, socialinių reiškinių dorovinius vertinimo kriterijus ir nuostatas.

Straipsnio tikslas – išnagrinėti pagrindinius socialinio darbuotojo etinius orientyrus ir principus, kurie savo ruožtu dažnai lemia socialinio darbo veiksmingumą.

Tarptautinė socialinių darbuotojų federacija (*International federation of social workers*) 1994 metais priėmė Socialinio darbo etinių principų deklaraciją (*The ethics of social work – principles and standards 1*), kuria reikia vadovautis sprendžiant profesinės etikos problemas, atsirandančias veiklos procese. Remdamasi šia deklaracija Lietuvos socialinių darbuotojų asociacija 1998 m. parengė Lietuvos socialinių darbuotojų etikos kodeksą (Lietuvos socialinių darbuotojų etikos kodeksas, 1998).

Šiuose dokumentuose pabrėžiama socialinio darbuotojo dorovinė atsakomybė klientui, bendravimo su jais taisyklės ir elgesio reikalavimai, nurodymai, ką socialinis darbuotojas turi daryti ir ko nedaryti, vykdydamas savo profesines priedermes, kokių pagrindų turi palaikyti santykius su bendradarbiais, kitais specialistais ir darbdaviais. Pabrėžiami ir tam tikri etiniai orientyrai: pagarba klientui, jo orumui, teisės suteikimas jam laisvai apsispręsti, santykių su klientu grindimas nuoširdumu bei dėmesingumu.

Tačiau šiuose dokumentuose nėra plačiau aptarta, kokiais etiniais principais ir orientyrais socialinis darbuotojas turėtų remtis šiame darbe, kokios bendravimo vertybės ir normos turėtų vyrauti.

Išanalizavus įvairių profesijų etikos kodeksus galima daryti išvadą, kad jie yra nukreipti arba deontologine, arba akseologine kryptimi. Pirmieji savo srities darbuotojus nukreipia į jų pareigas ir iš jų priedermių forma išplaukiančius darbuotojo normatyvinio elgesio dorovinius reikalavimus. Antroji – akseologinė etikos kodeksų kryptis – nukreipta į dorovinių vertybių sistemą, gėrio kūrimą ir blogio įveikimą. Ji atspindi dorovinių santykių subjekto nuostatas, jo dorovinės sąmonės vidinius imperatyvus ir su tuo susijusius internalizuotus visuotinai pripažintus moralinius principus.

Taigi pirmoji kryptis yra daugiau normatyvinio, antroji – vertybinio pobūdžio. Pirmoji kryptis atspindi ne tik dorovinių santykių turinį, bet ir tarnybines formalias funkcijas bei privalomas priedermes, kurias pažeidus gali būti taikomos administracinės sankcijos. Antros krypties etikos kodeksai darbuotoją nukreipia į savo paties dorovinių vertybių, charakterio bruožų, moralinių nuostatų individualią išraišką, į jo išgyvenamų dorovinių jausmų kitų žmonių atžvilgiu įgyvendinimą. Pirmoji kryptis kelia daugiau bendrus tarnybinius pareigybinius ir normatyvinius principus ir reikalavimus, antroji kelia grynai moralinių principų įgyvendinimo reikalavimus.

Moraliniai principai yra viena iš dorovinės sąmonės formų, kurioje moraliniai reikalavimai išreiškiami labiausiai apibendrinta forma. Bendro elgesio normos nurodo, kokius poelgius asmuo turi atlikti, o moraliniai principai atskleidžia vieno ar kito poelgio dorovinį turinį, nusako visuomenės sąmonės sukurtus reikalavimus žmogaus dorovinei esmei, jo dorovinių tarpusavio santykių su kitais žmonėmis paskirtį. Jie suteikia žmogui bendrus veiklos orientyrus ir paprastai tampa jo elgesio doroviniaisiais vertinimo kriterijais.

Straipsnio paskirtis – apibendrinti ir išanalizuoti tuos dorovinius principus, kurie socialinį darbuotoją nukreiptų ne į formalius, valdiškus, oficialius, o į dorovinius santykius su jo globojamu klientu, kurie užtikrintų dorovinę partnerystę, sudarytų sąlygas abipusiškai doroviškai tobulėti.

Toliau panagrinėsime pagrindinius dorovinius principus, kurių veiksmingumas yra patikrintas ir patvirtintas pedagoginiame, psichologinio poveikio, socialinio darbo dorovinių santykių bei bendravimo procese.

Aptarsime pagrindinius, t. y. žmoniškumo, meilės ir atjautos, altruizmo, lygiateisiškumo, tolerancijos ir pagarbos principus.

Žmoniškumo principas

Žmoniškumas (humaniškumas) dažnai suprantamas kaip „moralinė savybė, išreiškianti humanizmo principą pritaikant jį kasdieniniams žmonių santykiams. Ji aprėpia daugelį savybių: palankumą, pagarbą žmonėms, užuojautą ir pasitikėjimą jais, kilumą, pasiaukojimą vardan kitų, taip pat suponuoją kuklumą, garbingumą, nuoširdumą“ (Словарь по этике, 1975, c. 347).

Ši samprata yra nevisiškai tiksli. Žmoniškumas yra ne tik dorovinė žmogaus savybė, nors aprėpia daugelį atskirų savybių, bet ir charakterio bruožas. Šiai sąvokai neabejotinai priskiriamos visos teigiamos žmogaus charakterio savybės, išreiškiančios jo socialumą, dvasingumą, solidarumą, gailėstingumą, palankumą, gerumą, sąžiningumą, teisingumą, dorovinius jausmus ir t. t. Pavyzdžiui, teisingumas yra elementaraus žmoniškumo pagrindas. Jei nėra teisingumo, tai nedaug ir žmoniškumo. Antra vertus, žmoniškumas susijęs su atsakomybės jausmu. „Būti žmogumi, – teisingai rašė A. de Sent–Egziuperi, – tai kaip tik ir reiškia

būti atsakingam” (de Sent–Egziuperi, 1962, p. 117). Taigi atsakomybė už kitą žmogų ir yra žmoniškumo išraiška. Be to, žmoniškumas labai susijęs su žmogaus sąžiningumu. Neatsitiktinai žmogui pasiėlgus nežmoniškai jis kaltinamas individualizmu, egoistiškumu, godumu, šykštumu, įžūlumu, žiaurumu, šiurkštumu, abejingumu ir apeliuojama į jo sąžinę. Iš tikrųjų sąžinė – tai gėrio ir blogio suvokimas, vidinis išgyvenimas to, kas taurina arba skurdina žmogų, kelia arba žemina jo orumą. Sąžinė – tai dorovinis žmogaus jautrumas, empatijos jausmai, išgyvenimai ir atsakomybė už kito žmogaus likimą. Sąžinė – tai žmogaus vidinis jo elgesio kontrolierius ir teisėjas, žmoniškumo balsas žmogui. Ji pažadina žmogaus gėdos, kaltės, atsakomybės, savigraužos jausmus.

Žmoniškumas aprėpia žmogaus įsitikinimus, jo nuomonę, vertinimus, emocijas ir jausmus, tačiau labiausiai pasireiškia jausmais ir emocijomis.

Žmoniškumas dažnai tapatinamas su žmogiškumu. Tai artimos sąvokos, bet nevienareikšmės. Žmogiškumas yra visa tai, kas būdinga žmogui, t. y. ir teigiamos, ir neigiamos savybės. Žmogui būdingos ir ydos, silpnybės, net iškrypimai. Nors visa tai yra žmogiška, tačiau nežmoniška; tai – žmoniškumo antipodai. Ne visa, kas yra žmogiška, yra ir žmoniška, tačiau visa, kas yra žmoniška, yra ir žmogiška.

Taigi žmoniškumo charakteristika susijusi ne su fiziniu, bet su socialiniu, dvasiniu žmogaus apibūdinimu, ne su ydomis ar silpnybėmis, bet su dvasios turtingumu, doroviniu tyrumu. Socialinio darbo subjektas per žmoniškus santykius su klientu ne tik išreiškia save, savo dvasinį pasaulį ir savo dorovines nuostatas, bet ir formuoja savo ir kliento žmoniškus jausmus. Socialinio darbuotojo kaip žmogaus „asmenybės dvasinis turtingumas šiems santykiams suteikia aktyvų, įprasmintą, tikslingą pobūdį. Ir priešingai, žmogaus dvasinis skurdumas jiems suteikia, nors dažnai aktyvų, bet primityvų, vartotojišką pobūdį... Žmogaus dvasinis skurdas visų pirma yra jo prasto intelektualinio ir jausmų pasaulio išsivystymo rezultatas. Kai žmogus menkai išsivystęs intelektualiai, nesugeba susidaryti savo požiūrio į gėrį, tiesą, grožį, jis tampa nesavarankiškas, ribotas. Jame išsikerija konformistiškumas ir jis neišvengiamai tampa aplinkybių vergu. Toks žmogus nepastebi kito žmogaus dvasinio ir elgesio grožio, apskritai žmogiškų tarpusavio santykių. Į gyvenimą žiūri vartotojiškai: ką galima iš jo paimti, bet ne ką jam duoti. Toks žmogus gyvena tik dėl savęs, tik sau. Ši vartotojiška pozicija rodo jo dorovinę orientaciją” (Tidikis, 1982, p. 13–14).

Toks socialinis darbuotojas, net jeigu jis būtų pasirengęs profesiniu požiūriu, vargu ar galės teigiamai veikti kitą žmogų. Kitas žmogus jam yra ne tikslas, o tik priemonė.

Žmoniškumas (humanistiškumas) kartais tapatinamas su humanizmu. Šios sąvokos yra panašios, bet ne sinonimai. Žmoniškumas yra dorovės ir etikos sąvoka, o humanizmas – bendra sociologinė sąvoka, atspindinti tam tikrų idėjų visumą arba teoriją, kuri pagrindžia būtinybę kovoti už žmoniškumą. Humanizmas turi aksiologinį turinį. Jis išaukština žmogų, traktuoja jį kaip aukščiausią vertybę, bet neaprėpia visų reiškinių, kurie įgyvendina žmoniškumą žmonių santykiuose.

Žmoniškumas nėra įgimta žmogaus savybė; ji išugdoma. Žmoniškas socialinis darbuotojas ugdo kito žmogaus žmoniškumą, taigi atlieka ne tik konsultanto, psichoterapinę, socialinės pagalbos, bet ir ugdomąją funkciją. Kuo anksčiau, dar vaikystėje, vaikas pajunta suaugusiųjų, pedagogų žmogiškąją šilumą, tuo jis geriau parengiamas gyvenimo audrams, todėl labai svarbu, ypač dirbant su vaikais, kad pats pedagogas būtų humanistas.

Apibendrinant pedagogo humanisto V. Suchomlinskio auklėtinių ugdymo patirtį galima daryti išvadą, kad „pedagogo humanisto požiūriui į žmogų būdingas *pirma*, tikėjimas vaiko įgimtomis neribotomis galimybėmis, jo žmogiškų savybių vystymosi vidiniais stimulais, neišsenkama vaikiškos prigimties energija, nukreipta į aplinkinio pasaulio pažinimą ir suvokimą; *antra*, pedagogo poveikio asmenybei didžiulė jėga humaniškose jo pastangose, ieškant kelio į vaiko širdį, siekiant suteikti auklėtiniui gyvenimo tarp suaugusiųjų džiaugsmą ir laimę. Iš pradžių šios dvi linijos, lyg dvi galingos srovės, nesusikerta, jų keliai eina gretimai, bet pamažu pedagogo mąstytojo pastangų dėka jos susilieja į vieną galingą srautą. Jų energija, sustiprinta vienybės, įgauna milžinišką jėgą, kuri vaiką, vėliau paauglį, jaunuolį neša į aud-

ringą gyvenimo jūrą, paruošia jį gyvenimui kaip pilnavertį pilietį” (Tidikis, 1977, p. 172).

Humanistinei psichologijai taip pat svarbiausia yra asmenybė, laisvai įgyvendinanti savo kūrybines galimybes, pasižyminti autentiškumu, unikalumu, saviraiška. Vienas iš humanistinės psichologijos kūrėjų JAV psichologas K. Rodžersas sukūrė autokoncepcijos sąvoką, asmenybės teoriją ir psichoterapijos sistemą, vadinamąją nedirektyviąją terapiją, turinčią padėti išvengti disonanso tarp tikrosios ir įsivaizduojamos asmenybės padėties. Autokoncepcija – tai žmogaus nuostata savo paties atžvilgiu, tai savivaizdis, individo daugiau ar mažiau įsisąmoninta ir išgyvenama vaizdinių ir nuomonių apie save sistema, kuria vadovaudamasis jis sąveikauja su kitais žmonėmis ir vertina pats save. Išskiriamos šios autokoncepcijos sudėtinės dalys: kognityvinė (savo charakterio bruožų, sugebėjimų, išvaizdos, socialinio reikšmingumo ir kitų savybių įsivaizdavimas, t. y. savimonė); emocinė (savigarba, savimeilė, orumo jausmas, savigarbos stoka ir kt.); vertinamoji valinė (siekimasis padidinti savo vertę, išsikvoti pagarbą, kitų žmonių teigiamų vertinimų siekimas ir kt.).

Autokoncepcijoje reiškiasi įvairūs *individo „aš“*. Tai *tikrasis „aš“* (nuomonė apie save šiuo metu, t. y. savęs suvokimas, tokio, koks yra iš tikrųjų), *parodomasis „aš“* (kokį žmogus save stengiasi parodyti kitiems, geriausiai reprezentuoti kitų akivaizdoje); *veidrodinis „aš“* (savęs įsivaizdavimas, pagrįstas kitų žmonių nuomone); *idealusis „aš“* (koks žmogus, jo nuomone, turėtų tapti, jei vadovautųsi savo doroviniais principais, t. y. pageidaujamas aš).

Remiantis žmoniškumo principu socialinio darbuotojo uždavinys – padėti jo veikiamai asmenybei savimonę ugdyti per savižiną ir savigarbą, orumą – per emocijas ir jausmus, teigiamą savęs vertinimą – per kitų žmonių vertinimus. Suvokiant savąjį tikrąjį „aš“ skatinti idealųjį „aš“.

Humanistinis poveikis yra morališkai kryptingas, todėl glaudžiai siejasi su logoterapija, kuri taip pat siekia padėti žmogui rasti gyvenimo prasmę, geriau pažinti savo dvasinę realybę. Šios psichoterapijos sistemos pradininkas, austrų psichologas ir psichiatras V. Franklis, skiria tris žmogaus būties lygmenis: somatinį, psichinį ir dvasinį (noologinį). Dvasinė būtis – tai laisvė pasirinkti nuostatą savo somatinės ir psichinės būties atžvilgiu. Dvasiniai moraliniai konfliktai (t. y. skirtingų vertybių konfliktai) gali sukelti noogenines neurozes. Šios neurozės yra svarbiausias logoterapijos objektas. Logoterapijos požiūriu psichinės sveikatos pagrindas yra vadinamoji noodinamika – dvasinė dinamika įtampos tarp dviejų polių lauke; vienas polius – tai prasmė, kurią reikia įgyvendinti, antrasis – žmogus, privalantis tą prasmę įgyvendinti. Pasak V. Franklio, dabartiniam gyvenimui trūksta noodinamikos, daugelis žmonių neranda gyvenimo prasmės, patiria vidinę tuštumą, gyvena egzistenciniame vakuume. Šią tuštumą V. Franklis siūlo užpildyti trijų tipų vertybėmis: kūrybos pobūdžio (darbas gyvenimą daro prasmingą), jausminėmis (meilė, estetiški jausmai gyvenimą daro prasmingą), požiūriu į likimą (kentėjimas gyvenimą daro prasmingą). Kentėjimas laikomas prasmingu tais atvejais, kai žmogus susiduria su nenumaldomomis, nepakeičiamomis aplinkybėmis (Psichologijos žodynas, 1993, p. 158).

Taigi logoterapija padeda suprasti aktualias žmogaus egzistencines vertybes. Jomis remiantis galima geriau suprasti kitą žmogų, jo gyvenimo prasmę ir siekius. Humanistinė etika, būdama autoritarinės etikos alternatyva, padeda žmogui rasti tas dorovines vertybes ir normas, kurios, vokiečių ir amerikiečių filosofo, psichologo ir sociologo E. Frommo nuomone, „veda žmogų į savo galimybių, savęs realizavimą” (Fromm, 1960, p. 225).

Toliau aptarsime kitus humanistinius socialinio darbo principus, išplaukiančius iš žmoniškumo sąvokos.

Meilės ir atjautos principas

Meilė abstrakčia ir apibendrinta prasme etikoje ir filosofijoje suprantama kaip toks žmonių santykis, kada vienas žmogus kitą žmogų laiko artimu, sau giminingu ir vienaip ar kitaip tapatina save su juo, jaučia poreikį suartėti, taip pat tapatina savo interesus su jo siekais. Meilės sąvoka, kaip ypatingos rūšies žmonių bendrumas, moralinėje žmonių sąmonėje atsiranda gana anksti ir ne tik tarp atskirų individų (kaip lytinė meilė, įvairūs bičiulystės, draugystės, simpatijos jausmai), bet ir tarp visų žmonių visose socialinio gyvenimo sferose. Taip

atsirado ir priesakas „Mylėk savo artimą, kaip pats save“, kuris vėliau prigijo krikščionybėje įgaudamas specifinį religinį aiškinimą.

Tačiau abstrakti meilė, be jautrumo kitam žmogui, konkrečios pagalbos jam ir be atsakomybės už kitą žmogų, praranda savo vertę. Mylėti visą žmoniją, pareikšti „Aš myliu savo tautą“, bet neišreikšti tos meilės poelgiais yra paprasta. Rūpinimasis konkrečiu žmogumi, atsakomybė už jį, užuojauta jam ir konkreti veikla žmogaus labai reikalauja meilę sieti su atjauta. Pati meilė be atjautos gali būti egoistinė ir, kaip rodo praktika, ji gali virsti neapykanta. Karščiausia meilė (vyro ir moters) be kitų jausmų neretai virsta didele neapykanta, t. y. meilės priešingybe.

Tik sąveikaudama su atjauta meilė tampa veiksmingu veikimo ir tarpasmeninių santykių organizavimo principu.

Atjauta – tai viena iš meilės žmogui pasireiškimo formų, požiūris į kitą žmogų, pagrįstas jo teisėtų poreikių ir interesų pripažinimu, kito žmogaus minčių ir jausmų supratimu, moraliniu jo siekių palaikymu ir pasirengimu padėti juos įgyvendinti. Išsamiai išanalizavęs žmonių doričius tipus K. Stoškus rašo: „Atjautos žmogus yra toks, kuriam dorovės normos tapo įpročiu, vidiniu įstatymu. Tai žmogus, įpratęs daryti gera ir vengti bloga, klausydamas „širdies balso“, atjausdamas kitą... atjautos žmogus tampa doroviniu subjektu: jis atsiskaito ne prieš sankcijų adresantą, o prieš save, todėl negali nuo dorovinės kontrolės pasprukti. Iš to kyla žmogaus atjautos saviveiksmiškumas, kurio nepasiekia konformistinis sankcijų individas... Vidinis kontrolierius – sąžinė – padaro asmenį pajėgų imtis atsakomybės už savo poelgius“ (Stoškus, 1994, p. 13).

Atjauta reiškia jautrumą, gailestingumą, nuoširdumą kito žmogaus atžvilgiu, sugebėjimą įsijausti į jo rūpesčius. Atjautos subjektui būdinga tai, kad jis sugeba pajusti menkiausius savo bendravimo partnerių būsenos pokyčius, nuotaikas, atsargias užuominas. Bendradarbiaudamas su žmogumi jis siūlo jam pačiam savarankiškai apsispręsti ir save laiko priklausomu nuo to apsisprendimo.

Taigi atjaučiantis žmogus sugeba įsijausti į kito žmogaus pasaulį, iš dalies save sutapatinti su kitu, matuoti kitą savimi. Kitą lyginti su savimi, matuoti savimi – tai įžvelgti kitame save, atrasti jame tokį pat subjektyvų pasaulį kaip ir nuosavas pasaulis; vadinasi, pamatyti žmogų ne kaip išorinį objektą, daiktą, kūną, įeinantį į „mano fizinę aplinką“, bet tokį pat kaip „aš“, norų, siekimų, jausmų ir idealų subjektą. Įžvelgti save kitame – tai įsivaizduoti save kito vietoje, įsijausti į kito gyvenimą, jo vertybių pasaulį, būsenas, pamatyti pasaulį kito akimis (Stoškus, 1994, p. 15).

Atjauta suartina žmones vieną su kitu, sukuria sąlygas žmogiškai dorovinei patirčiai įgyti. Ji praturtina meilę. Meilė yra išranki, nesidomi žmogumi apskritai, o atjauta gali būti nukreipta į visus žmones; meilė, o ypač įsimylėjimas, paremtas grožiu, simpatija, o atjauta nepasižymi tokiais jausmais – netgi priešingai: jaučiamas svetimas skausmas; meilės objektas suteikia mylinčiajam polėkio sparnus, sąmonėje įtvirtina savo teisumo ir vertingumo jausmus, o atjauta atitolina nuo aistrų ir priverčia žmogų atsakingiau žiūrėti į savo gyvenimo paskirtį; meilė žmogaus gyvenimą daro harmoningesnį, suteikia jam gyvenimo prasmę, o atjauta žadina jo sąžinę, skatina kelti sau naujus uždavinius, vis daugiau ir daugiau reikalauti iš savęs.

Taigi tik sąveikaudama meilė su atjauta tampa galinga poveikio jėga, taurinanti ne tik adresantą, bet žadinanti ir adresato atsakomuosius teigiamus jausmus, padėką ir pripratimą prie žmogaus, besivadovaujancio meilės ir atjautos principu.

Altruizmo principas

Altruizmas, kaip moralinis principas, žmogų skatina slopinti savo egoizmą, nesavanau-diškai tarnauti „artimui“, paaukoti savo interesus kitų labui. Į etiką šį terminą įtraukė prancūzų filosofas ir sociologas O. Kontas, kuris šiuo principu rėmė visą savo etinę sistemą. Jo nuomone, moralinis visuomenės tobulėjimas gali būti pasiektas ugdant žmonėse ypatingą visuomeninį jausmą – altruizmą, kuris turi būti supriešintas su egoizmu.

Altruizmas yra vienas iš pagrindinių dorovės principų, kuris pasireiškia ryškiausia žmogaus doros elgesio forma. Jis sudaro dorovės branduolį, jos esmę. Neatsitiktinai Tarptautinių

humanitarinių klausimų nepriklausoma komisija, 1989 metais parengusi pranešimą apie žmonių solidarumo etiką, be didžiųjų dorovinių vertybių, kurios ištvėrė laiko išbandymus ir pradėjo spręsti itin opius bei sudėtingus dabarties klausimus, mini ir altruizmą. „Dorovė be altruizmo, kaip principo, – rašo Č. Kalenda, – kylančio iš žmonių savitarpio priklausomybės jausmo ir asmenybės orumo bei vertės pripažinimo, tai tarsi saulė be šviesos ir šilumos, upė be vandens ar oras be deguonies” (Kalenda, 1996, p. 3).

Altruizmas ne tik skatina žmogų atsižvelgti į kitą, gerbti kito interesus, rūpintis juo, bet kartu yra ir žmogaus atitinkama vertybių sistema, atitinkanti ne tik kito žmogaus, bet ir socialinės bendrijos interesus. Jis įprasmina žmogaus egzistenciją, parodo žmogaus kilnumą kito atžvilgiu, taip pat įtvirtina tikėjimą žmogumi, jo galimybėmis.

Grįsti savo veiklą altruizmu ypač aktualu ir reikšminga dabartinėmis sąlygomis, kai žmonės išgyvena socialines, ekonomines ir asmenines krizes, kai didėja ir yra propaguojamas (ypač žiniasklaidos) agresyvumas, prievarta, kai rafinuočiausiomis formomis plinta blogis, abejingumas kito žmogaus likimui, vartotojiškas požiūris į kitą žmogų, pinigų ir pragmatinės naudos kultas. Visa tai lemia ir dorovinį žmogaus sutrikimą, dvasinius išgyvenimus ir traumas, todėl altruizmas kaip šviesus ir skaistus spindulys žmonių santykius papildo pasitikėjimu žmonėmis, formuoja optimistinį požiūrį į gyvenimą ir likimą.

Tačiau altruizmas nereiškia visiško savęs išsižadėjimo ar savęs aukojimo kito labui; tai būtų suabsoliutintas šio principo suvokimas, sąmoningas ar nesąmoningas jo prasmės iškraipymas ir diskreditavimas. Priešingai, jis skatina gyventi ir dirbti darant kitam žmogui gera, nesavanaudiškai padėti kitam, išsaugoti save ir išsaugoti kitą.

Altruizmas negali būti neapgalvotas, nepasvertas, beribis. Priešingu atveju imantieji pradeda parazituoti labdaros pagrindu, piktnaudžiauja ja, patys nesistengia nieko daryti, o duodantieji arba išpuiksta, ima žiūrėti į kitus iš aukšto, arba, kraudamiesi sau visų sunkumus bei rūpesčius, praranda savo asmeninį gyvenimą, išsižada savęs ir gyvena vien svetimų likimais. Ypač teikiant nesavanaudišką pagalbą reikia atsižvelgti į daugelį aplinkybių, elgtis taktiškai, subtiliai. Šios dorovinės tiesos yra visada aktualios tiek asmeninių žmonių santykių atžvilgiu, tiek visuomeniniame gyvenime, ypač kai kyla reikalas remti kultūrinę veiklą, palaikyti naudingas visuomeninių organizacijų iniciatyvas (pvz., šelpti skurstančias šeimas, ugdyti blaivybę, globoti benamius gyvūnus ir pan.) (Kalenda, 1996, p. 17–18).

Antra vertus, altruizmas yra susijęs ne tik su pagalba ir gėrio kūrimu kitam žmogui, bet ir atsakomybės už kitą žmogų bei savo elgesį jausmu. Gebėjimas suprasti kitą, įsigilinti į jo sunkią padėtį, užjausti jį, kartu spręsti jo problemas suponuoja nesavanaudišką požiūrį į kitą žmogų, skatina priimti atsakomybę už jo likimą.

Lygiateisiškumo principas

Lygiateisiškumo moralinis principas nurodo, kad vienodi doroviniai reikalavimai turi būti keliami visiems žmonėms nepaisant jų visuomeninės padėties ir gyvenimo sąlygų. Kalbant apie žmogų šis principas numato, kad žmogus, vertindamas kitų žmonių poelgius, turi remtis tais pačiais reikalavimais, kuriuos jis kelia sau. Vienas iš pirmųjų bandymų suformuluoti lygiateisiškumo principą moralėje buvo vadinamas „auksine taisykle”.

Kiniečių filosofas Konfucijus, gyvenęs 551–479 m. iki m. e., jau tada suformulavo moralinį „auksinės taisyklės” reikalavimą: „Nedaryk kitiems to, ko nenori sau”. Vėliau šis principas atsirado Naujajame Testamente: „Kaip norite, kad jums darytų žmonės, taip ir jūs jiems darykite” (Lk 6,31). Naujaisiais laikais šis principas buvo suformuluotas I. Kanto kaip „dorovinis dėsnis”, kuris sako: elkis taip, kad tavo valios maksima (taisyklė, kuria tu seki) galėtų tapti pagrindiniu visuotiniu moraliniu dėsniu (t. y. kad visi kiti galėtų juo taip pat sekti). Kasdienėje buityje ši „auksinė taisyklė” vartojama kaip lygiateisiškumo įtvirtinimo principas: „kaip tu nori, kad su tavimi elgtųsi kiti, taip ir tu su jais elkis”.

Iš to išplaukia ir lygiateisiškumo principas – rūpintis kitais kaip savimi, o savimi – kaip kitais.

Lygybės (laisvės ir brolybės) idėja visais žmonijos istorijos laikotarpiais rodė visuomenės išsivystymo būklę. Bendravimo, tarpasmeninių santykių lygybė išreiškia žmoniškumo

normą, pasireiškiančią samprata to, kad kiekvienas žmogus dėl kito žmogaus visada ir visais atvejais yra savo žmoniškumo matas ir sąlyga.

Lygybės principas reiškia mokėjimą matyti kitame žmoguje ne tik save, bet lygų sau. Lygybės idėja turi ne tik dorovinį, bet ir socialinį, politinį bei juridinį aspektus, nes toks bendravimas yra ne tik individualūs asmeniniai žmonių kontaktai, bet ir bendrųjų socialinių ryšių dorovinė norma. Lygybės principas padeda įtvirtinti juridines ir politines žmogaus teises, t. y. lygybę prieš įstatymą, žmogaus garbės ir orumo gerbimo normą. Kiekvienas lygybės principo pažeidimas ją reguliuojant socialiniu, politiniu, ekonominiu, juridiniu aspektais vėliau iškreiptai atsispindi ir tarpasmeniniuose santykiuose, žmonių elgesyje.

Nesilaikant šio principo tarp žmonių atsiranda barjerai, vieni žmonės pavergia kitus savo valiai, ir taip skatinamas nuolankumas, padlaiživimas, žiaurumas, cinizmas ir kita.

Tačiau bendravimo lygiateisiškumo principas nesulygina ir nesuniveliuoja žmonių kaip asmenybių, individualybių unikalumo ir originalumo. Žmonės visada skiriasi lytimi, amžiumi, profesija, išsilavinimu, intelektualiais gebėjimais ir kitomis ypatybėmis. Doroviniu, pagarbos požiūriu visi žmonės turi būti lygūs ir turėti teisę į lygiateisį bendravimą.

Taigi lygybė bendraujant, dirbant socialinį darbą pasireiškia kaip dorovinis principas – yra dorovinių žmonių santykių reguliuotojas, pagrindinė žmoniškumo sąlyga.

Tolerancija kaip bendravimo kultūros dorovinis principas

Tolerancija – tai pakantumas, atlaidumas, nuolaidumas (lot. *tolerantia*). Šis principas mums suteikia teisę turėti savo nuomonę, įsitikinimus bei pažiūras, savitai elgtis ir gyventi. Kartu jis reikalauja pripažinti ir kitų teisę turėti skirtingas pažiūras bei įsitikinimus ir atitinkamai pagal juos gyventi ir elgtis. Taigi tolerancija reikalauja pakantumo bei pagarbos skirtingoms pažiūroms ir įsitikinimams, kiekvieno savitam gyvenimo stiliui (Žemaitis, 1983, p. 293).

Tolerancija suteikia galimybę bendraujant pasiekti abipusį supratimą ir įvairiarūšių interesų suderinamumą netaikant jokių spaudimo ar prievartos priemonių, o remiantis aiškinimo ir įtikinimo metodais. Bendravimo rezultatyvumas labai priklauso nuo partnerių dorovinės orientacijos. Be to, bendravimas ir bendradarbiavimas visada lydimas teigiamų arba neigiamų emocijų, bendravimo turinio prasmingumo. Bendravimo procese išryškėja doroviniai aspektai: švelnumas, taktiškumas, tarpusavio pagarba, kito žmogaus orumo, vertingumo pripažinimas. Įsivyravus nepakantumui, antipatijai, reiškiantis fanatizmui normaliai bendrauti tampa neįmanoma, todėl siekiant veiksmingai bendrauti, palaikyti gerus tarpusavio ryšius, kurie neatsiranda staiga ir iš niekur, o priklauso nuo partnerių sugebėjimo remtis bendravimo kultūros reikalavimais, reikia kurti tokią kultūrą paisant tolerancijos.

Žmonės skiriasi savo individualiomis savybėmis: temperamentu, charakteriu, skirtinga profesine ir bendrąja kultūra, išsiauklėjimu, dorovinėmis orientacijomis, elgesio įpročiais, fiziniais trūkumais ir kt. Dar sudėtingiau bendrauja skirtingos socialinės grupės, bendrijos, kur dažnai susipriešina skirtingi papročiai, įpročiai, tradicijos.

Tolerancijos principas leidžia sukurti ir palaikyti tinkamiausius bendraujančių šalių tarpusavio santykius.

Apibendrinant tolerancijos turinį ir jos reikšmę bendravimui galima daryti šias išvadas:

- tolerancija yra priešinga nepakantumui, žlugdančiam bendravimo procesą;
- tolerancija remiasi bendro išgyvenimo supratimu;
- ji suteikia galimybę pažiūrėti į save kito akimis, t. y. iš „šono“;
- pamatyti partnerį „jo akimis“;
- padeda geriau išsiaiškinti bendravimo tikslus, požiūrius, kito argumentus;
- padeda išvengti konfliktų;
- pašalina išankstinę nuostatą partnerio atžvilgiu, pirminius išorinius įspūdžius;
- daro žmogų atlaidesnį neesminiams žmogaus trūkumams;
- skatina geranoriškumą, abipusį pasitikėjimą, padeda pažinti kitokias pažiūras, papročius, siekius ir kito žmogaus vertybines orientacijas bei idealus;
- šalina pasipūtimą, egoizmą, agresyvumą, primityvias demagogines pretenzijas;

– atmeta smulkmeniškumą ir paviršutiniškumą, trukdančius pasiekti teigiamų bendravimo rezultatų.

Tačiau tolerancija negali būti pakanti amoralumui. Amoralūs piktybiški žmonių poelgiai, antisovietiniai veiksmai negali būti toleruojami. Tolerancija, kaip dorovės principas, nuolaidžiaudama blogiui paneigtų pati save.

Tolerancija skatina geriau suprasti kitus žmones ir būti pakančiam jų savitumui ir kartu ne tik netoleruoja blogio, bet skatina žmones kovoti prieš blogį, įveikti tas aplinkybes, kurios jį skatina. Dar Hėgelis tvirtindavo, kad aplinkybės mus valdo tiek, kiek mes patys leidžiame joms mus valdyti. Stiprus, savarankiškas žmogus pajėgus valdyti aplinkybes, joms pasipriešinti, jas keisti ir net tobulinti.

Socialinio darbuotojo darbas ir turėtų būti nukreiptas šia linkme. Jo funkcija – sudaryti palankias sąlygas, galimybę nuomonių, požiūrių, įsitikinimų įvairovei reikšti, savarankiškai ieškoti tiesos ir kliento individualybei, jo dvasiniam turtingumui atsiskleisti. Tolerancijos principą suvokusi asmenybė paverčia jį savo dorovinės kultūros dalimi ir juo remdamasi gali sėkmingai spręsti konfliktines situacijas, geriau išreikšti save ir sudaryti palankias sąlygas kito žmogaus saviraiškai.

Pagarbos, kaip bendravimo kultūros, dorovinis principas

Pagarba žmogui reiškia jo vertingumo, orumo ir garbės pripažinimą. Pagarba taip pat yra vienas iš svarbiausių dorovinio bendravimo principų. Istorija pateikia aibę pavyzdžių, kad dėl savo orumo įtvirtinimo ir garbės išsaugojimo žmogus aukoja net gyvybę.

Žmogaus vertingumo idėja visų pirma formavosi teisėje ir religijoje. Tačiau antikoje pagarba buvo reiškiamą tik poliso nariams, o ne vergams. Stoikai iškelė visų lygybės prieš likimą idėją, krikščionybė – prieš Dievą. Utilitaristinėse etinėse idėjose vyravo šios vertybės kaip abipusės naudos dalykinio bendradarbiavimo ir partnerystės idėja. Tik I. Kantas šį principą pagrindė pačios asmenybės vertingumu ir suformulavo taip: „Kiekvienas žmogus turi teisę būti gerbiamas savo artimųjų ir kitų. Priklausomybė žmonių giminei yra garbinga, nes nė vienas žmogus negali naudotis kitu (dargi pačiu savimi) kaip priemone, jis visuomet turi būti tikslas” (Kant, c. 404].

Tačiau praktiniame gyvenime dažnai dar vyrauja instrumentinė, pragmatinė žmonių sąveika.

Pagarbos principas nukreiptas ne tik į kitą žmogų, bet ir į save, todėl jis įpareigoja ir socialinį darbuotoją visų pirma būti atsakingą už savo orumą, visada ir visur elgtis garbingai.

Kuo gi pasireiškia pagarba žmonėms?

Gerbdami kitus žmones būname jiems atidūs, jautrūs, taktiški, malonūs, paprasti ir kuklūs. Gerbdami žmones atsižvelgiame į jų poreikius, interesus, nieko nedarome, kas galėtų kitus apsunkinti ar suteikti nemalonumų. Žmones turime gerbti ne vien už nuopelnus, talentą, užimamą administracinį postą visuomenėje ar kokį kitą pranašumą. Gerbiame už dorą elgesį, teisingumą, žmoniškumą, kuklumą ir kt. Pagarba pasireiškia mokėjimu išklausti kitą žmogų, gebėjimu susivaldyti, kantrybe, drausme, organizuotumu, dėmesingumu.

Gerbdami kitus patys nusipelnome pagarbos.

Tačiau žmogus turi būti vertas pagarbos. Mes negerbiame veltėdžių, chuliganų, vagių, doroviškai degradavusių žmonių ir apskritai žmones gerbiame skirtingai.

Vienus gerbiame daugiau, kitus mažiau, o tretiems tik rodome pagarbą. Tai ir leidžia išskirti įvairius pagarbos laipsnius.

V. Žemaitis, plačiai išnagrinėjęs pagarbą žmogui, išskiria tris pagarbos laipsnius: elementarią, išskirtinę ir minimalią pagarbą (Žemaitis, 1994, p. 10–12).

Elementari pagarba. Pagarba reiškia žmogaus vertingumo pripažinimą. Tokią informaciją gauname tiesiogiai bendraudami su žmonėmis, stebėdami jų veiklą arba gėrėdamiesi jų sukurtomis materialinėmis arba dvasinėmis (meninėmis ir kt.) vertybėmis.

Tačiau kaip turime elgtis su žmonėmis, kurių nepažįstame ir mažai apie juos žinome? Dorovė reikalauja gerbti visus žmones, nes viena iš pagrindinių pagarbos ypatybių yra ta,

kad ji yra visuotinė. Pagarba žmogui yra viena iš pagrindinių *žmogaus teisių*. Teisė į pagarbą žmogų įpareigoja pripažinti kitų tokią pačią teisę.

Elementari pagarbą žmogui yra jo prigimtinė teisė. Žmogus, kaip žmonių giminės atstovas, paveldi teisę į pagarbą, todėl elementari pagarbą reikalauja gerbti visus žmones, nes tai yra žmogaus, kaip visuomenės nario, priedermė.

Išskirtinė pareiga. Ilgiau bendraudami su žmogumi geriau jį pažįstame, jis daugiau mums atsiskleidžia, pavyzdžiui, kaip labai padorus, kultūringas, sąžiningas, nusipelnęs visuomenei. Taip pat reiškiamo pagarbą žymiesiems žmonėms už jų nuopelnus tautai, už kūrinius ir kt. Tokia pagarbos forma yra išskirtinė. Tokioms asmenybėms reiškiamo ypatingą pagarbą, juos labai gerai vertiname, jais žavimės, dėl jų sielojamės, esame jiems palankūs ir dėmesingi.

Tokia išskirtinė pagarbą bendraujant dažniausiai sukelia atsakomąją pagarbą, ji tampa *abipusiška*. Į pagarbą atsakoma pagarbą. Dėl to santykiai tampa nuoširdūs, adresantas ir adresatas pasitiki vienas kitu. Teisingai tvirtino austrų rašytoja M. fon Ebner–Ešebach: „Kas niekuomet pats nepatyrė pagarbos, tas niekuomet nereikš jos ir kitiems”.

Antra vertus, tokia abipusė pagarbą dažnai virsta patvaria draugyste ar net bičiulyste. Esant tokiems santykiams dirbant socialinį darbą poveikis klientui ir įtaka jo vertybinei orientacijai tampa ypač veiksminga.

Minimali pagarbą. Pripažindami, kad žmogus iš prigimties turi teisę būti gerbiamas, susiduriame su klausimu: ar privalome gerbti asmenis, kurie nenusipelnė pagarbos, pavyzdžiui, nusikaltėlius, vagis, chuliganus, prievartautojus ar tiesiog amoralius žmones? Gyvenime tokie žmonės ne tik negerbiami, bet dažniausiai sulaukia paniekos, pasmerkimo. Apie tokius žmones sakoma: „Tai ne žmogus, o gyvulys” arba „Tai žvėris, o ne žmogus”, arba „Jis žmogaus vardo nevertas”. Iš tokių pasakymų savaime išplaukia išvada, kad sugyvuoję, sužvėrėję žmogus praranda savo žmogiškąją esmę, o kartu ir teisę į pagarbą.

Tokį požiūrį galima suprasti, pateisinti, bet norint bendrauti su tokiu žmogumi, daryti jam kokią nors įtaką tik smerkiant jį yra neįmanoma, todėl svarbu suvokti, kad tam tikras minimumas turi būti visada išsaugomas visiems žmonėms. Toks minimumas turi būti reiškiamas ir tiems asmenims, kurie nenusipelnė tokios pagarbos. Bendraudami su jais reiškiamo jiems ne vidinę pagarbą, o išorinę, t. y. rodome *minimalią* pagarbą.

Kodėl turime taip elgtis? Kokiais argumentais galėtume pagrįsti tokį elgesį?

Visų pirma, mūsų nuomone, rodydami minimalią pagarbą jos nevertam žmogui tai darome vien dėl mūsų pačių savigarbos ir orumo. Orumas suteikia mums pasitikėjimo savimi ir savo galimybėmis, skatina kelti dorovinius reikalavimus ne tik sau, bet ir kitiems. Mes negalime su jėgūliu chuliganu elgtis taip pat jėgūliai arba besikeičiančiam žmogui atsakyti tokiu pačiu tonu, nes turime savigarbos jausmą. Elgdamiesi taip nedorai kaip mūsų bendravimo partneris priartėtume prie jo ir patys būtume neverti pagarbos, todėl save gerbdami net esant nepalankioms aplinkybėms privalome išlikti taktiški ir korektiški. „Pagarba kitiems leidžia gerbti ir save patį”, – tvirtino prancūzų filosofas ir fizikas R. Dekartas.

Antra, rodydami minimalią pagarbą kartu rodome bendravimo pavyzdį kitam žmogui, nesvarbu, koks jis būtų, t. y. nukreipiame į aukštesnio, kultūringo bendravimo lygį. Kartu mes, kaip bendravimo subjektas, tampame jam autoritetu, nepažemindami jo kaip bendravimo partnerio, o įtvirtindami elementaraus etiketo normą.

Trečia, minimalios pagarbos rodymas taip pat atlieka kito žmogaus ugdomąją funkciją, nes darome jam teigiamą poveikį, pripažįstame jį lygiateisiu bendravimo subjektu. Teisingai yra pastebėjęs žymus vokiečių poetas J. V. Gėtė, kad „elgdamiesi su artimaisiais taip, kaip jie nusipelnė, mes darome juos blogesnius, o elgdamiesi su jais taip, tarytum jie būtų geresni, mes verčiame juos tapti geresniais”.

Ketvirta, kiekvienam asmeniui kultūringas žmogus reiškia šiek tiek didesnę pagarbą, negu jis galbūt to vertas. Čia galioja elementari etikos taisyklė: vertinant kitus žmones geriau truputėlį juos pervertinti, negu nepakankamai įvertinti. Geresnis vertinimas nei žmogus to vertas, geras išankstinis vertinimas skatina žmogų tapti geresniu.

Išvados

1. Norėdami užtikrinti geresnį bendravimą su klientais, veiksmingiau veikti ir ugdyti juos socialiniai darbuotojai privalo remtis ne tik administraciniais, oficialiais normatyviniais reikalavimais, bet ir etiniais orientyrais, moraliniais principais, kurie užtikrintų ir pakeltų bendravimą iki kilnių dorovinių santykių lygio.

2. Socialinio darbuotojo veikla, nesiremianti žmoniškumo moraliniu principu, negali būti veiksminga. Be žmoniškumo principo, bendravimo santykiai negali remtis dvasiniu ryšiu, jos turtinti, todėl žmoniškumas yra pagrindinė grandis, socialinio darbuotojo ir kliento asmenybės jungianti dvasiniu ryšiu.

3. Meilės ir atjautos, altruizmo, lygiateisiškumo, tolerancijos ir pagarbos moraliniai principai išplečia ir padeda įgyvendinti žmoniškumą socialiniam darbuotojui bendraujant su klientu, praturtina šių santykių turinį, teigiamai veikia dorovines vertybines orientacijas, suteikia doro žmogaus vertinimo kriterijus.

LITERATŪRA

1. **de Sent-Egziuperi A.** Žemė žmonių planeta. – Vilnius, 1962.
2. **Fromm E.** Man for Himself. – New York, 1960.
3. **Kalenda Č.** Altruizmas. – Vilnius: VPU, 1996.
4. **Lietuvos** socialinių darbuotojų etikos kodeksas. – Vilnius: Lietuvos socialinių darbuotojų asociacija, 1998.
5. **Psichologijos** žodynas. – Vilnius, 1993.
6. **Stoškus K.** Bendravimas ir žmonių doriniai tipai. – Vilnius: Ethos, 1994.
7. **The Ethics** of Social Work Principles and Standards. – Oslo, 1994.
8. **Tidikis R.** Asmenybės dvasinis turtingumas – dorovinės pozicijos formavimosi šaltinis // Asmenybės dorovinės pozicijos ugdytas (sudaryt. ir ats. redaktorius R. Tidikis). – Vilnius: Mintis, 1982.
9. **Tidikis R.** Vasilijaus Suchomlinskio pedagoginis humaniškumas // Etika ir humanizmas. Etikos etiudai – 1. – Vilnius: Mintis, 1977.
10. **Žemaitis V.** Dorovės sąvokos. – Vilnius: Mintis, 1983.
11. **Žemaitis V.** Pagarba žmogui. – Vilnius: Ethos, 1994.
12. **Кант И.** Сочинение. – Москва. Т. 4. Ч. 2.
13. **Словарь** по этике. – Москва, 1975.

ETHICAL POINTS IN SOCIAL WORK

Assoc. Prof., Habil. Dr. Rimantas Tidikis

Law University of Lithuania

Summary

The article studies the ethical principles of social work that are being reflected in The Declaration of International Federation of Social Workers as well as in the Ethical Code of Lithuanian Social Workers. As the study reveals the content of both the documents is being based on obligations of social workers. This, in fact, means the ethics of social workers in practice being based on deontological tradition has been missing axiological reasoning which social workers exercise in everyday activity.

So the article tries to analyse the ideas of humaneness, love, sympathy, altruism, equality, tolerance and respect as the main guiding principles of social workers. It argues that more effective results may be achieved, closer relations with clients assured and deeper understanding as well as mutual trust attained when the above mentioned ethical principles are being applied consciously in social work practice.

Finally, the article recommends to supplement the obligatory oriented documents with the values that explain what is worth of pursuing or promoting in practice by social workers as well as their clients.